

Asia: VN/13714/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle hyvinvointialue- ja maakuntajakolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Ehdotettu hyvinvointialuejakolaki (1 lakiehdotus)

Hyvinvointialueyhtiö Oy (jatkossa Hyvil) kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta ja kannattaa pääosin tätä esitystä eräin varauksin erityisesti hyvinvointialuelakiin esitettyjen muutosten osalta. Hyvil tuo kuitenkin esille myös huolen siitä, että hyvinvointialue- ja maakuntajakolain eriyttäminen voi johtaa tilanteisiin, jotka eivät ole hyvinvointialueiden näkökulmasta toivottavia.

Hyvinvointialue- ja maakuntajakolain jakaminen kahdeksi eri laiksi, hyvinvointialuelaiksi ja maakuntajakolaiksi, on perusteltu ratkaisu, mutta ei välttämättä täysin ongelmaton. Lainsäädännön eriyttäminen mahdollistaa näiden kahden tavoitteiltaan ja perusteiltaan erilaisen hallinnollisen alueen muutostarpeiden tarkastelun eri aikaan. Erillinen lainsäädäntö myös selkeyttää muun muassa niitä vaikutuksia, joita maakunnan tai hyvinvointialueen muuttamisesta seuraa ja niiden hallintaa. Vaikka hyvinvointialuejakoa muutettaessa on selvitettävä vaikutus maakuntajakoon, ei hyvinvointialueiden muuttaminen väistämättä edellytä muuttamaan maakuntajakoa tai päinvastoin maakuntajakomuutos ei suoraan vaikuta hyvinvointialueisiin.

Erilliset lait toisaalta saattavat helpottaa hyvinvointialueen rajojen muuttamista, kun yhteys maakuntajakoon poistuu, jolloin eriyttäminen saattaa johtaa epätarkoituksenmukaisiin ja toistuviin tilanteisiin, joissa yksittäinen kunta erityisesti hyvinvointialueiden raja-alueella pyrkisi hakemaan siirtymistä toiselle hyvinvointialueelle, mikäli kunnassa arvioidaan muutoksen tuovan paremmat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut kuntalaisille. Tällaista pyrkimystä vaikuttaa hyvinvointialueen palveluverkkoratkaisuihin ei voida pitää toivottavana kehityssuuntana, eikä myöskään olisi lainsäätäjän esittämän muutoksen tavoitteena.

Nykyisen sääntelyn mukaan hyvinvointialue muodostuu yhdestä kokonaisesta maakunnan alueesta. Esityksen mukaan hyvinvointialue voisi myös muodostua useammasta kokonaisesta maakunnasta.

Esitetty muutos mahdollistaisi hyvinvointialueiden määrään merkittävänkin muutoksen. Vaikka hyvinvointialueen itsehallinnollinen asema perusteiltaan ei muutu, voi hyvinvointialueiden määrän vähentämisellä olla merkittäviä ja kauaskantoisia vaikutuksia niin hyvinvointialueiden itsehallintoon ja kykyyn toimia kuin myös hyvinvointialueiden asukkaiden perusoikeuksiin. Sen vuoksi Hyvil kiinnittää lainsäätäjän huomiota siihen, että hyvinvointialueiden aluejakoja tarkasteltaessa mahdollisten muutosten vaikutuksia tulee arvioida huolellisesti ja riittävän kattavasti. Hyvil toisaalta myös katsoo, että hallinnolliset muutokset ja niiden avulla saatavat mahdolliset säästöt eivät hyvinvointialueiden rahoitusasemaa kuitenkaan juurikaan parantaisi.

Esityksen mukaan hyvinvointialueen muuttamista koskevan päätöksen ajankohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että päätös olisi tehtävä ennen muutoksen voimaantuloa edeltävän vuoden alkua. Hyvinvointialueen aluemuutosta koskevan päätöksenteon aikaistaminen puolella vuodella nykyiseen nähden on kannatettava. Yhden vuoden siirtymäaika ennen päätöksen voimaantuloa edesauttaa hyvinvointialuetta valmistautumaan muutokseen. Päätöksenteon aikataulu sopii myös vaalivuoteen, koska aikaistaminen mahdollistaa ottamaan huomioon ne lisätehtävät, joita aluemuutos tuo vaalilain tehtävien lisäksi vaalien järjestämiseen.

Hyvil esittää myös huolensa 17 §:n mukaisen jaon toteuttamisesta siinä tilanteessa, jossa sopimusta jaosta ei ole muodostunut. Esimerkiksi hyvinvointialueen pitkäaikaiset lainat eivät tyypillisesti ole sidoksissa tiettyyn kiinteistöön, vaan pitkäaikaisen vieraanpääoman rahoitustarpeita hoidetaan kokonaisuutena investointiohjelman toteuttamiseksi. Näissä tilanteissa on merkittävä riski sille, ettei omaisuutta vastaavaa velkaosuutta pystytä kohdentamaan jakotilanteessa riidattomasti. Myös velkojen aseman turvaaminen ja suostumuksen saaminen voi muodostua haasteelliseksi esitetyssä muodossa ja toimeenpanon aikataulussa.

Edelleen 19 §:ää ehdotetaan muutettavaksi koskemaan taloudellisen selvityksen toimittamista kunnan siirtämisen yhteydessä. Muutos on esitetyssä muodossa lähinnä tekninen. Hyvil kuitenkin katsoo, että myös pykälän sisältö tulisi arvioida uudelleen. Pykälän tarkoittamassa tilanteessa sellainen kiinteään omaisuuteen kohdistuva vuokraoikeus tai muu käyttöoikeus sekä kiinteään omaisuuteen kiinteästi liittyvä irtain omaisuus, joka yksinomaan tai pääasiallisesti palvelee palvelujen järjestämistä kyseisen kunnan alueella asuville, siirtyy sille hyvinvointialueelle, johon alue siirretään. Muu muutoksen kohteena olevan hyvinvointialueen omaisuuden sekä varat ja velat siirtyvät toiselle hyvinvointialueelle vain, jos hyvinvointialueen niin sopivat. Hyvil kiinnittää lainsäätäjän huomiota siihen, että kyseisessä muutostilanteessa palvelujen järjestämisen ja jatkuvuuden turvaamiseksi tulisi arvioida myös tarvetta säätää tarkemmin palvelua tuottavan henkilöstön tai palvelujen järjestämistä koskevien sopimusten siirtymisestä sekä omaisuusjärjestelyistä. Pykälä nykymuodossaan voi johtaa myös epätarkoituksenmukaisiin omaisuusjärjestelyihin tai kiinteän omaisuuden omistuksiin maantieteellisesti alueilla, joilla hyvinvointialue ei ole järjestämisvastuussa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista tai pelastustoiminnasta. Nykymuoto voi muodostaa myös epävarmuuden osto-palvelusopimusten siirrettävyydestä.

Ei lausuttavaa.

Ehdotetut muutokset hyvinvointialuelain 27 §:ään ja 87 §:ään

Esityksen mukaan valtuustoryhmän tukemista koskevassa päätöksessä tulee tuen määrän lisäksi yksilöidä myös sen käyttötarkoitus, joka raportoidaan tilinpäätöksessä (27 §). Tämä lisää avoimuutta ja läpinäkyvyyttä, mitä voidaan pitää hyvänä asiana. Muutos todennäköisesti vaikuttaa sekä hyvinvointialueiden prosesseihin että tuenhakijan toimintatapoihin, mutta toisin kuin esityksessä on arvioitu, Hyvil ei usko, että esitetty muutos toisi säästöjä tai ainakaan siinä määrin kuin arvioidaan.

Esityksen mukaan hyvinvointialue ei voisi antaa valtuustoryhmälle tukea sellaiseen toimintaan, jolla valtuustoryhmä edistää hyvinvointialueen asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Valtuustoryhmien taloudellisen tuen käytön rajaaminen yksinomaan ryhmän sisäiseen toimintaan on kannatettava muutos. Tällöin esimerkiksi etenkin vaalien alla ei tarvitse arvioida missä menee raja tuen hyväksyttävän käytön ja kielletyn ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain 4 §:n mukaisen tuen tai poliittisen tuen välillä. Muutos ei vaikuta hyvinvointialuelain 5 lukuun, joka koskee hyvinvointialueen asukkaiden osallistumisoikeutta. Hyvinvointialueet siten huolehtivat siitä, että sen asukkailla edelleen on mahdollisuus monipuolisesti ja vaikuttavasti osallistua ja vaikuttaa hyvinvointialueen toimintaan.

Esityksen mukaan kokouspalkkio rajataan koskemaan toimielinten ja vaikuttamistoimielinten kokouksia (87 §). Palkkion tulee olla kohtuullinen hyvinvointialueen toimintaan ja talouteen nähden ja sen suuruus tulee perustua luottamushenkilön asemaan ja tehtäviin. Hyvinvointialue voi harkintansa mukaan kuitenkin lisäksi maksaa 2 momentissa tarkoitettuja erillispalkkioita kokousten ulkopuolisista hyvinvointialueen järjestämistä tilaisuuksista. Hyvinvointialueilla tavanomaisesti järjestetään esimerkiksi toimielinten kokouksia tukevia nk. iltakouluja tai vastaavia tilaisuuksia, joista yleensä maksetaan kokouspalkkiota vastaava korvaus. Palkkioissa nykyisinkin on jo otettu huomioon esityksen mukaiset kriteerit. Muutos yksinään ei siten olisi tuomassa muutoksia hyvinvointialueiden palkkioiden maksamiseen.

Esityksen tavoitteena on hyvinvointialueiden päätöksenteon tehostaminen tarkoituksena saada 5 miljoonan euron pysyvä säästö ryhmärahojen ja kokouspalkkioiden kustannuksiin vuodesta 2026 lukien. Esityksestä ei käy ilmi mitä päätöksenteon tehostamisella tarkoitetaan. Toimielimillä kuitenkin on säännölliset kokoukset, joissa ne käsittelevät niille hallintosäännön sekä hyvinvointialuelain ja erityislakien perusteella kuuluvia asioita. Demokratiaan kuuluu, että kokouksissa luottamushenkilöillä on vapaa puheoikeus, eikä kokousten kestoa tämän takia voi rajoittaa. Näin ollen Hyvil ei usko, että esitetty muutos toisi säästöjä ilman hyvinvointialueen mukautustoimia niin palkkioihin kuin myös valtuustoryhmille maksettaviin tukiin. Hyvinvointialueella lain mukaan ei ole velvollisuutta tukea valtuustoryhmiä, vaan tuen antaminen perustuu hyvinvointialueen harkintaan. Valtion rahoituksen vähentäminen voi siten johtaa tuen lakkaamiseen.

Esityksessä katsotaan, että luottamushenkilöiden kokouspalkkioiden ja muiden korvausten määrästä ei ole mahdollista säätää lailla, koska näistä päättäminen kuuluu hyvinvointialueiden itsehallinnon

piiriin. Hyvil toisaalta katsoo, että valtion rahoituksen vähentäminen väistämättä kuitenkin johtaisi vähintäänkin kokouspalkkioiden ja erillispalkkioiden sekä puheenjohtajistokorvausten pienentämiseen. Taloudellinen tilannekuva voi edellyttää myös muutoksia hyvinvointialueen toimielinorganisaatioon. Valtion rahoituksen vähentämisen seuraukset siten ulottuisivat hyvinvointialueen itsehallintoon kaventaen hyvinvointialueen päätösvaltaa.

Muut huomiot esityksestä

Ei lausuttavaa.

Kolju Niina
Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy